

Dolor i ofensa en els continguts mediàtics. Una revisió de l'evidència

Harm and Offence in Media Content. A Review of the Evidence. Andrea Millwood Hargrave i Sonia Livingstone
1a edició al Regne Unit: Intellect Books, 2006
ISBN 1-84150-161-1

Per Núria Fernández, col·laboradora tècnica del CAC i doctoranda en comunicació i periodisme a la UAB

Quin tipus d'influència tenen els mitjans? Quins continguts són considerats acceptables pels criteris, les normes i els valors d'avui en dia? Com es pot dibuixar la línia entre el dany i l'ofensa? És un problema d'una determinada classe de continguts? D'uns mitjans? D'uns determinats grups de la societat? Quins són els indicis d'ofensa per als diferents sectors de la població? Quina classe de danys i ofenses han rebut un interès empíric?

Aquest estudi, dirigit per les investigadores britàniques Andrea Millwood i Sonia Livingstone, pretén donar resposta a totes aquestes qüestions, fent una àmplia revisió de la recerca existent al món anglosaxó a partir de l'any 2000 en relació amb els continguts dels mitjans, des de la televisió a la telefonia mòbil, passant per la publicitat i la regulació. Les autores fan una selecció de la recerca realitzada i se centren en l'evidència empírica més que no pas en dades descriptives sobre el mercat i l'ús dels mitjans.

L'informe està dividit en deu apartats que es poden consultar de manera discontinua i que corresponen a diferents mitjans (televisió, ràdio, premsa escrita, pel·lícules, vídeo i DVD, videojocs, internet i telefonia mòbil). A més, hi trobem un apartat dedicat a la música, com també dos apartats independents que tracten de la publicitat i la regulació associada a cada mitjà.

En primer lloc, les autores destaquen el debat existent sobre els termes *dany* i *ofensa* (*harm and offence*), utilitzats sovint de forma indistinta i, a vegades, sense diferenciar-ne l'un de l'altre. A la recerca acadèmica, sovint són poc discutits o diferenciats. Dany (*harm*) és concebut en termes més objectius, es pren com una mesura observable pels altres i, per tant, com a apreciable d'una manera formal. El terme ofensa (*offence*), en canvi, és generalment concebut en termes subjectius: és difícil de mesurar, ja que l'ofensa és experimentada i denunciada de forma individual.

Extreure conclusions sobre l'ofensa és comparativament més senzill que fer conclusions sobre el dany. A mesura que aquests termes estan desplaçant els termes *taste and decency* de les discussions sobre la regulació de continguts als mitjans, es fa necessari un grau de consens en la definició de *harm i offence*.

Televisió

L'omnipresència de la televisió està a bastament documentada per les autores en les 50 pàgines que omplen aquest apartat.

La recerca existent s'ha centrat en:

- La forma en què la televisió pot influir en les actituds i conductes de l'audiència
- Els efectes dels continguts violents a la televisió, especialment sobre els nens i els joves
- Els efectes dels continguts sobre la sexualitat dels joves i altres processos del desenvolupament adolescent (com ara actituds vers la imatge del cos o abús de substàncies)
- Els efectes dels estereotips sobre les diferents audiències
- L'ofensa causada per l'ús de paraulotes i llenguatge ofensiu
- La forma en què es presenten els fets i la informació (especialment a les notícies)

Millwood i Livingstone consideren que pràcticament tota la recerca empírica existent sobre dany i ofensa s'ha basat en el contingut difós pels principals canals de televisió, i que molts estudis d'altres mitjans s'han basat en els estudis fets per a la televisió. Seguint aquesta línia, les autores han trobat poca recerca acadèmica sobre l'ofensa causada per l'exposició a la televisió, atès que gran part de la recerca està enfocada al dany. Tampoc no han trobat gaire recerca que discuteixi els efectes als quals puguin conduir els canvis tecnològics.

Els subjectes principals de la recerca són nens i adolescents, tot i que no es descarta que hi hagi altres grups adults vulnerables que puguin ser afectats negativament per certs continguts (com, per exemple, les persones amb desordres psíquics).

Molta de la recerca sobre els possibles efectes negatius

dels continguts dels mitjans s'ha concentrat en la representació de la violència i, particularment, en els nens. Tothom reconeix que els mitjans no operen en el buit i que, en general, es produeixen efectes sobre els nens. Però on hi ha divergències és en quins són aquests efectes, com són de directes i si hi ha una relació causal entre mirar la televisió i la conducta violenta. Les autores destaquen que un dels problemes amb el qual es troben els investigadors a l'hora de fer la recerca és establir una definició de violència a la pantalla (estudis de la Gulbenkian Foundation i Morrison al Regne Unit, Sander a Alemanya, Wied, Anderson als Estats Units), dels nivells de violència i dels efectes de la violència sobre els nens i els joves.

En relació amb els continguts sexuals, les autores han trobat una gran quantitat de recerques que han estudiat l'actitud dels adults vers el material sexual (Barnett i Thomson), i les actituds i la influència sobre els joves (Buckingham i Bragg, Eyal i Kunkel, Pardun i al., L'Engle). De totes maneres, les autores mostren que hi ha una limitació d'estudis de pornografia a causa de les restriccions ètiques per analitzar les actituds dels infants i joves amb la pornografia.

Pel que fa al llenguatge, hi ha preocupació per l'ús de paraulotes i llenguatge ofensiu (estudis de l'Australian Broadcasting Authority i Ofcom, multes de la Federal Communications Commission) i encara que l'evidència de dany no està clara en l'ús de paraulotes i llenguatge ofensiu a la televisió, les autores constaten que al Regne Unit hi ha una preocupació de com constitueix una matèria d'ofensa considerable, especialment quan els infants poden estar exposats a aquest llenguatge.

Altres qüestions abordades per les recerques existents són la imatge del cos, l'abús de substàncies, el suïcidi i l'autodany, els efectes de la definició de la realitat, la qualitat de les notícies a la televisió i el consentiment informat (entén tothom les conseqüències potencials dels programes en què participa?).

Ràdio

Hi ha molt poca recerca sobre qüestions de dany i ofensa a la ràdio. La recerca existent està focalitzada, principalment, en:

- La percepció dels continguts ofensius per part del públic

- Els programes d'entrevistes/programes en què el públic participa per telèfon o es genera contingut per part de l'usuari
- L'estandardització, la reducció de la diversitat i l'absència de grups minoritaris (sobretot en relació amb la música)
- Lletres de cançons
- Informació

La recerca analitzada mostra que la ràdio ha estat ofensiva, en alguna ocasió, per a una minoria de l'audiència substancial, particularment en relació amb el tractament que donen els presentadors a les persones que truquen (importància de la resposta del presentador) i el llenguatge ofensiu i racista (preocupació dels pares pels continguts que escolten els seus fills).

En comparació amb la televisió, és un fet que la ràdio està menys regulada i, per tant, és més difícil de controlar.

Música

Millwood i Livingstone troben que hi ha molt poca recerca que examini el dany i l'ofensa en relació amb la música. La recerca existent és més analítica que no pas basada en les reaccions de l'audiència (es pren el contingut de la lletra de les cançons i s'analitzen els efectes d'escoltar aquestes lletres), i està principalment enfocada en lletres de música comercial (els darrers anys s'ha donat una atenció particular a la música rap, per la seva suposada lletra violenta, racista i homòfoba).

Les autores destaquen la poca atenció que s'ha prestat al so, tot i que ara hi ha un interès creixent en la representació visual dels vídeos musicals. També destaquen l'emergència d'una literatura especialitzada a examinar el valor cultural de la música (construcció de la cultura i identitat nacional, construcció de la cultura local).

Premsa escrita

En relació amb la premsa, les autores han trobat que la recerca se centra en la forma en què els lectors interactuen amb els mitjans, com també en la importància de la premsa escrita a l'hora de formar i enquadrar el discurs públic sobre problemes importants per a la societat, encara que la

complicitat potencial dels mitjans en la desinformació és qüestionada en molts estudis.

D'altra banda, les autores destaquen l'acceptació de l'ús de llenguatge ofensiu en la premsa escrita perquè és vist de forma més privada o personal, com també una tolerància més gran amb les revistes, especialment les que s'adrecen a una audiència determinada.

La importància de la naturalesa pública o privada de la premsa escrita no ha estat gaire analitzada, però l'evidència suggereix que la forma en què una persona és afectada pel contingut de la premsa escrita està íntimament relacionada amb aquesta distinció.

També resulta interessant l'increment de noves línies de recerca que estudien els còmics i els *manga*, encara que se n'analitzi més la història que no pas el rol social o cultural.

Pel·lícules, vídeo i DVD

Millwood i Livingstone apunten que la recerca en relació amb el cinema s'ha basat, principalment, en els continguts d'"adults": pornografia i violència sexual.

Hi ha poca recerca sobre els efectes dels estereotips i la representació de la realitat. Sí que n'hi ha sobre les respostes emocionals com ara la por, tot i que no hi ha estudis longitudinals.

La pornografia ha tingut una atenció considerable, focalitzada en el dany a aquells que estan implicats en la producció, els consumidors masculins, els nens i la societat (actituds vers les dones). L'evidència de dany en els homes per mirar pornografia no violenta es mostra inconsistent o absent (l'informe no diu res de les dones que veuen pornografia). L'evidència de dany de veure pornografia amb contingut violent és més forta, i en resulten actituds i conductes més negatives o agressives vers les dones, així com el desig de mirar més contingut extrem. Com ja hem comentat anteriorment, l'evidència que mirar pornografia danya els nens continua sent escassa, ateses les restriccions ètiques d'exposar els nens a certes imatges. En aquest sentit, si els continguts menys regulats arriben a ser més accessibles als nens, els investigadors necessitarien trobar un camí per superar aquestes dificultats metodològiques, a causa del creixement aparent del material que combina contingut sexual i violent. Les autores també destaquen que les condicions per mirar una pel·lícula estan canviant, i que encara

no hi ha gaire coneixement de les condicions d'accés dels nens a diferents tipus de contingut nociu.

Seguint aquesta perspectiva, s'han estudiat altres grups vulnerables, amb evidències que els efectes nocius del contingut violent són especialment més grans en aquells que ja són agressius, en infants amb desordres de conducta, en joves delinqüents amb història de violència domèstica i entre delinqüents sexuals, en el cas de contingut pornogràfic.

Tot i això, les autores afirmen que no és clar si les víctimes potencials de la representació de la violència o pornografia són els individus directament exposats a aquest contingut o els que els envolten –si els nens es tornen més agressius envoltats de mitjans violents: en són ells les víctimes o en són víctimes els que ells assetgen i intimiden?

Cal destacar, al mateix temps, que les actituds del públic davant dels continguts de les pel·lícules són generalment més tolerants que davant de la televisió, encara que la tolerància és menor davant de la representació de la violència sexual.

Videojocs

La recerca sobre els videojocs és relativament nova i, en paraules de les autores, està fortament polaritzada entre l'enfocament psicològic i experimental, que argumenta que els jocs electrònics tenen efectes nocius, i l'enfocament cultural i qualitatiu, que defensa que els jocs són només un entreteniment, en algunes ocasions, beneficiós.

Les autores critiquen, d'una banda, que les aproximacions fetes sobre els efectes psicològics mostren unes evidències febles a l'hora de fer un examen més rigorós i, de l'altra, que els estudis culturals, implícitament, cedeixen terreny en assumir certs tipus d'efectes.

Internet

Hi ha molt poca recerca empírica que estudiï l'impacte nociu dels continguts d'internet sobre el públic, en contrast amb el considerable volum de recerca sobre els efectes nocius dels mitjans més establerts.

Segons l'opinió de les autores, s'ha posat molta atenció en la recerca sobre el possible dany de la pornografia i altres continguts no desitjats. Hi ha un interès creixent en els

riscos dels contactes *peer-to-peer*, contactes amb pedòfils, *ciberassetjament*, i el creixement dels continguts d'odi racial. També s'han analitzat els webs de suïcidis, de continguts violents i d'explotació comercial de nens, i hi ha línies de recerca obertes sobre la conducta dels nens i adolescents en relació amb fer amics en línia.

Millwood i Livingstone creuen que, tot i que hi ha proves que internet i les comunicacions mòbils són incorporades en les pràctiques de *bullying*, assetjament i altres formes malicioses de compartir informació, no és clar que aquestes tecnologies siguin responsables d'un increment en la incidència d'aquestes pràctiques. Això es pot deure a la manca d'informació d'anys anteriors. Però sí que és cert que les condicions d'accés, la privadesa i l'anonimat suggereixen que el *ciberbullying*, el *ciberassetjament*, etc. poden introduir nous problemes per als usuaris i exacerbar-ne d'altres que ja existien.

D'altra banda, la resposta de les persones al contingut perjudicial tendeix a ser més tolerant, sota la justificació de la llibertat d'expressió, encara que el trobin ofensiu. Tot i això, encara és poc conegut com responen els grups objectius (especialment les minories ètniques).

Telefonia mòbil

Amb la incorporació dels telèfons mòbils a la interacció social del dia a dia, aquesta és l'àrea que més ràpidament ha crescut en l'àmbit de la recerca.

Hi ha una línia de recerca que relaciona la publicitat i l'ofensa. Aquesta línia té en compte la variació cultural, dins i entre cultures, en què el contingut és considerat ofensiu, com també per a quines persones ho és.

Les autores troben que hi ha evidències que la telefonia mòbil pot causar dany mitjançant la creació de por i humiliació per mitjà del *bullying*. També han trobat recerca acadèmica sobre el risc potencial de dany i ofensa causats mitjançant l'accés a continguts produïts professionalment per a mòbils.

Amb encert, però, les autores també destaquen els efectes prosocials de la telefonia mòbil: nova forma d'interacció social, eina creativa, forma d'entreteniment, proporciona seguretat als pares, etc.

I, amb una perspectiva més àmplia, qüestionen si les tecnologies mòbils són usades de la mateixa forma que d'al-

tres mitjans i si, a l'hora de fer recerca, haurien de ser considerades de la mateixa manera que les tecnologies fixes.

Publicitat

Hi ha una recerca moderada que analitza els efectes (modestos) dels missatges publicitaris intencionals i incidentals, principalment examinats en relació amb els estereotips i, més recentment, en relació amb l'obesitat i altres productes amb conseqüències sobre la salut.

En relació amb els infants, hi ha evidències dels efectes de la publicitat sobre els nens, encara que aquesta recerca és, a vegades, refutada. També hi ha una recerca àmplia sobre el desenvolupament de l'alfabetització en publicitat (*advertising literacy*), encara que les autores opinen que no s'ha mostrat de forma clara que amb una alfabetització en mitjans, o alfabetització en publicitat, els consumidors estiguin menys afectats per la publicitat, ni que les intervencions dissenyades per incrementar l'alfabetització tinguin l'efecte de reduir el dany que provoquen els mitjans. Millwood i Livingstone destaquen també que encara és poc conegut com reconeixen les audiències (adults i infants) la publicitat, el patrocini, l'emplaçament de productes, etc. als nous mitjans.

Regulació

La revisió de la recerca existent mostra que els usuaris accepten de forma general la regulació de continguts (els pares més que altres grups) i tenen unes àrees de preocupació particulars com ara la violència als mitjans, encara que no es tradueixin necessàriament en queixes o altres protestes actives.

Hi ha un suport creixent dels interessats en la importància de l'alfabetització en mitjans (*media literacy*) i en sistemes de senyalització de continguts i informació, a més d'un increment en la conscienciació de les dificultats per assegurar que aquest coneixement es distribueix de manera justa entre la població.

Per acabar, Millwood i Livingstone assenyalen unes prioritats per a recerques futures:

- Recerca sobre marginalització i / o grups vulnerables (incloent-hi gent gran, homosexuals, minories ètniques o persones amb dificultats psicològiques).

- Recerca sobre noves tecnologies (internet, mòbil i altres mitjans interactius) i nous continguts (contingut interactiu, noves formes de publicitat i promoció o contingut extrem).
- Estudis longitudinals o a llarg termini per estudiar els efectes del dany, seguir els canvis en els nivells i tipus de ofensa, i identificar canvis en les expectatives i coneixements dels mitjans entre el públic.
- Recerca sobre la definició de la realitat / estereotips; recerca sobre els nous temes que presenten els nous mitjans, particularment en relació amb la generació de contingut maliciós per compartir per part de l'usuari
- Recerca que contextualitzi els efectes dels mitjans, intentant comprendre el paper que juguen en l'explicació multifactorial d'un fenomen social particular (per exemple, violència, estereotips de gènere, etc.).
- Recerca que compari directament les respostes del públic davant del mateix contingut quan hi accedeix des de diferents mitjans (per exemple, violència en televisió, en pel·lícules, en jocs d'ordinador, en línia), i que ajudi a comprendre com són de diferents les condicions d'accés a un mitjà.
- Recerca sobre els factors que potencialment taponen o exacerbem alguns efectes de l'exposició als mitjans (per exemple, nivell d'alfabetització en mitjans, paper de la mediació dels pares, diferència entre exposició accidental i deliberada, etc.).

Realment, ens trobem davant d'una exhaustiva revisió de la recerca realitzada en llengua anglesa des de l'any 2000 en l'àmbit acadèmic. En aquesta obra de 256 pàgines, editada per Intellect Books (editorial dedicada a la publicació d'obres acadèmiques), hi podem trobar un extens repertori bibliogràfic sobre els estudis portats a terme dels diferents mitjans. Aquest informe mostra la necessitat d'una recerca més exhaustiva per conèixer què fa que algunes persones siguin més vulnerables que altres i quines són les conseqüències a llarg termini de l'ús de mitjans, especialment en relació amb els nous mitjans.

Bibliografia relacionada

WILSON, C.; GUTIERREZ, F.; CHAO, L. M. *Racism, sexism, and the media: the rise of class communication in multicultural America*. Sage Publications Inc., 2003. 344 pàgines

CURRAN, James (ed.). *Mass media and society*. A Hodder Arnold Publication, 2000. 416 pàgines

DOWNING, John D.H. *Questioning the media*. Sage Publications Inc., 1995. 544 pàgines

BERGER, Arthur. *Media research techniques*. Sage Publications Inc., 1998. 184 pàgines

DINES, Gail. *Gender, race and class in media: a text-reader*. Sage Publications Inc., 2002. 792 pàgines

CROTEAU, David R. *Media / society: industries, images and audiences*. Pine Forge Press, 2002. 432 pàgines